

Obvladovanje invazivnih
tujerodnih vretenčarjev, ki
zadevajo Unijo, z upoštevanjem
njihove dobrobiti

Trachemys scripta
Okrasna gizdavka

Razširjenost

Okrasna gizdavka je razširjena po celi Sloveniji, kjer živi v različnih stojećih ali počasi tekočih vodah, kot so jezera, ribniki, kali, počasi tekoče reke, mrtvice, izsuševalni kanali in podobno. Pojavljata se dve podvrsti, rdečevratka in rumenovratka, ter njihovi križanci. Najpogostejše so v bližini večjih naselij, kjer so jih lastniki izpustili v naravo, še posebej v okolici Kopra, Nove Gorice, Ljubljane, Maribora in Murske Sobotice. Najdemo jo tudi v območjih Natura 2000 in zavarovanih območjih, kjer pogosto sobiva z domorodno močvirsko sklednico (*Emys orbicularis*), s katero tekmuje za prostor, hrano in gnezdišča. Na različnih območjih Slovenije se tudi razmnožuje, kar samo še povečuje njene populacije in negativen učinek v naravi. Zaradi dolgoživosti okrasne gizdavke, njenega uspešnega razmnoževanja in negativnega vpliva na avtohtone vrste, so v Sloveniji nujni ukrepi za obvladovanje njenih populacij.

Ključni predpisi, pomembni za obvladovanje invazivnih tujerodnih vrst (ITV) vretenčarjev

Ključni predpis je Uredba (EU) 1143/2014 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. oktobra 2014 o preprečevanju in obvladovanju vnosa in širjenja invazivnih tujerodnih vrst. V slovenski zakonodaji različne vidike obvladovanja ITV vretenčarjev obravnavajo naslednji zakoni z nekaterimi podzakonskimi predpisi:

- Zakon o ohranjanju narave (Uradni list RS, št. 96/04) in Uredba o posebnih varstvenih območjih (območjih Natura 2000) (Uradni list RS, št. 49/04).
- Zakon o zaščiti živali (Uradni list RS, št. 38/13).
- Zakon o divjadi in lovstvu (Uradni list RS, št. 16/04).
- Zakon o sladkovodnem ribištvu (Uradni list RS, št. 61/06).

Za okrasno gizdavko so pomembne tudi Strokovne podlage za obvladovanje močno razširjenih invazivnih tujerodnih vrst za vrsto popisana sklednica (*Trachemys scripta*) (ZRSVN, 2018).

Razpoložljivi ukrepi za obvladovanje

Informacije v tem letaku so povzete iz *Priročnika za humano obvladovanje invazivnih tujerodnih vretenčarjev, ki zadevajo Unijo* [ec.europa.eu/environment/nature/invasivealien/index_en.htm], v katerem je več informacij o specifičnih ukrepih upravljanja. Pred izvedbo ukrepov, opisanih v priročniku, je priporočljivo preveriti različne vidike njihove uporabe, vključno z učinkovitostjo, možnimi vplivi na dobrobit živali in stranskimi učinki, ter upoštevati lokalne razmere, razpoložljive vire in zmogljivosti.

Uporabniki priročnika naj sprejmejo metodo z najmanjšim vplivom na dobrobit živali, ki ustreza posebnim okoliščinam v državi članici, vendar brez zmanjšanja učinkovitosti ukrepov obvladovanja. Ukrepi nadzora bi morali povzročiti najmanj škode dobrobiti najmanjšemu številu živali, ob upoštevanju drugih vidikov, kot so stroški, potrebe, koristi, izvedljivost in javno mnenje.

Kako so bili ocenjeni in razvrščeni vplivi na dobrobit živali:

	Splošen vpliv na dobrobit (5 domen) Ocenjuje vpliv ukrepa na dobrobit, izključujoč samo usmrnitev živali (če ukrep vključuje usmrnitev)			Način smrti Ocenjuje vpliv metode usmrtnitve na dobrobit (če ukrep vključuje usmrnitev)		
Kategorije vpliva	Brez vpliva (0)	Blag/zmeren vpliv (1)	Močan/izjemno močan vpliv (2)	Takojšnja smrt (brez trpljenja) [0]	Smrt ni takojšnja (blago/zmerno trpljenje) [1]	Smrt ni takojšnja (močno/izjemno močno trpljenje) [2]

Ukrep	Cilj	Učinkovitost in stroški	Kategorija vpliva na dobrobit	
			Splošna dobrobit	Način smrti
Pasti v obliki kletke	Hitra odstranitev / odstranitev/ nadzor/ omejitev populacije	Lov s kletkami je široko uporabljena, prilagodljiva in učinkovita metoda za ulov in omejevanje različnih vrst. Je pogosto uporabljena in uspešna metoda za podporo upravljanju z ITV. Nujno redno preverjanje ulovov ima velik vpliv na stroške in cenovna učinkovitost metode je lahko slaba, ko je stopnja ulova živali nizka. Čeprav je ta metoda razpoložljiva za ciljno vrsto, so potrebne dodatne informacije o njeni učinkovitosti in stroških.	(1)	NA
Ročno odstranjevanje	Hitra odstranitev/ odstranitev/ nadzor/ omejitev populacije	Ročno odstranjevanje je lahko učinkovita tehnika za odstranitev ali nadzor populacije le v kombinaciji z drugimi metodami odstranjevanja. Metoda vključuje tudi uničenje jajc, gnezd in mladičev. Želve lahko ujamemo z rokami ali lovilnimi pripomočki. Popolno odstranitev populacije bi bilo mogoče doseči tako, da bi izsušili vodno telo, ročno odstranili želve in ponovno napolnili vodo.	(1)	NA
Metode fizičnega ribolova	Hitra odstranitev/ odstranitev/ nadzor/ omejitev populacije	Mreže s potegalko, parangali, različne pasti in trnki so vse fizične metode ribolova, ki se uporabljajo za okrasno gizdavko. Ribolov s parangali se lahko na primer uporablja za pomoč pri nadzoru populacij te želve, prav tako je bil ribolov s trnkom in vrvice preizkušen kot tehnika obvladovanja. V Španiji, Franciji, na Portugalskem in v Italiji so različne vrste pasti uspešno uporabili v akcijah za nadzor in odstranitev; v kanalih in jarkih so bile še posebej učinkovite vrše. Uspešne so bile tudi posebne »pasti za sončenje«, ki so sestavljene iz plavajočih ograd s poševnimi stranicami in površino za sončenje, s katere visi mrežasta košara. Na Korziki so se te pasti izkazale za relativno učinkovite na omejenem in izoliranem območju, vendar s tem niso v celoti odstranili vrste.	(2)	NA
Upravljanje z vodnim habitatom – izsuševanje vodnih teles	Hitra odstranitev/ odstranitev/ nadzor/ omejitev populacije	Za obvladovanje lokalnih populacij okrasne gizdavke se uporablja izsuševanje vodnih teles. To so uspešno izvedli v Avstraliji, kjer so številna vodna telesa, ki jih je naseljevala ta vrsta, izsušili, z bagrom odstranili mulj in plast ponovno zatesnili; blato so raztresli, obračali in razgrebli s traktorjem, vse preostale živali pa so odstranili ročno. Ko se vodno telo hitro izsuši, bo do 75 % želv emigriralo, zato je treba v okolici postaviti ograje in pasti, da preprečimo selitev na druga območja.	(1)	[1]

Ukrep	Cilj	Učinkovitost in stroški	Kategorija vpliva na dobrobit	
			Splošna dobrobit	Način smrti
Lovski psi (sledenje/lov)	Hitra odstranitev/ odstranitev/ nadzor	Za iskanje gnezd in jajc okrasne gizdavke so v Španiji uporabili sledilne pse, ki nikoli ne uplenijo ali ne pridejo v neposreden stik z želvami (uporabi se na primer nagobčnik). V projektu LIFE Trachemys so ugotovili, da ukrep deluje za sveža gnezda ali za pravkar izvaljene mladiče, starejša gnezda pa psi mnogokrat zgrešijo, kar zmanjšuje učinkovitost. Metoda se zdi še posebej uporabna za projekte zgodnjega odkrivanja/hitre odstranitve. Pri uporabi na območjih, kjer gnezdijo tudi domorodne želve, je potrebna previdnost.	(0) - (1)	NA
Fizične ovire na kopnem	Omejitev populacije	V Franciji je bil ukrep zelo učinkovit pri omejevanju želv v določenih vodnih telesih v času trajanja projekta (4 leta). Vendar so bile ograje začasne, zato je dolgoročna učinkovitost neznana (okrasne gizdavke lahko živijo več kot 40 let) in je odvisna od rednega vzdrževanja. Relativno visoki stroški postavitve in vzdrževanja ograje pomenijo, da je tehnika primerna samo za uporabo na relativno majhnih območjih.	(0) - (1)	NA
Uporaba živali vodnice (iste vrste)	Neznano	Za te želve je potencialno uporabna tudi metoda z uporabo živali vodnice («Judas technique»). Označene živali ciljne vrste se uporabi pri vrstah, za katere je znano, da se zbirajo v skupine, še posebej takrat, ko ostaja le malo živali v populaciji. Takrat je metoda stroškovno najbolj učinkovita in pogosto edini način, da najdemo vse živali. Za oceno učinkovitosti in stroškov te metode pri okrasni gizdavki so potrebne dodatne raziskave.	(1)	NA

Ukrepi za usmrnitev/odstranitev po ulovu

Ukrep	Kategorija vpliva na dobrobit	
	Splošna dobrobit	Način smrti
Evtanazija z injekcijo	(0) - (1)	[0] - [1]
Ujetništvo	(1)	NA
Kirurška sterilizacija	(1)	NA

Datum: 27. 09. 2022

Viri

Priročnik za humano obvladovanje invazivnih tujerodnih vretenčarjev, ki zadevajo Unijo, je na voljo na strani Evropske komisije o ITV: [\[ec.europa.eu/environment/nature/invasivealien/index_en.htm\]](https://ec.europa.eu/environment/nature/invasivealien/index_en.htm)

Fotografija: *Trachemys scripta* Okrasna gizdavka © Shelia Sund CC BY 2.0

Pravno obvestilo: Ta dokument je pripravil IUCN v okviru pogodbe št. 07.027746/2019/812504/SER/ENV.D.2. "Identification, Assessment, Sharing and Dissemination of Best Practices for Humane Management of Invasive Alien Species". Določene informacije in stališča morda niso celovita in ne odražajo nujno uradnega mnenja Evropske komisije, IUCN in drugih organizacij, ki so prispevale k njegovemu oblikovanju (APHA, Eurogroup for Animals, EAZA, Newcastle University, EARS). Komisija ne jamči za točnost podatkov, vključenih v ta dokument. Niti Komisija niti IUCN ali katera koli oseba, ki deluje v imenu Komisije ali IUCN, vključno z avtorji ali sodelujočimi pri pripravi dokumenta, ne more biti odgovorna za uporabo informacij, ki jih dokument vsebuje. Reprodukcijska dovoljenja, če je naveden vir.

Povratne informacije: Komentarji, ki bi lahko izboljšali ta dokument, so dobrodošli. Prosimo, pošljite svoje komentarje po e-pošti na naslov ENV-IAS@ec.europa.eu